

משהו על אמנות הסיפור של ש. שלום

מאת ג. א. דבשוני

רוחו של ש. שלום חובק אופקים. תרומתו לספרות העברית משתרעת על ארץ רבה. שירתו עדינה ואיתנה ושוכנת כבוד על הנשגב והנאצל. היא כורכת בה נגלה ונסתר מראה עינים עם רחשי לב. ש. שלום הוא משוררה של כנסת ישראל על גדולתה ותפארתה, יגונה וששונה, מאבקיה ונצחונותיה. הוא חונן ונותן לקוראיו משאר רוחו, שירתו והגות רוחו. ש. שלום מעלה שאלות חיים ובעיות עולם. בן-בית הוא בהיכל השירה ובטרקלין המחשבה. גדול כוחו גם כמספר המשעשע את הקורא בסיפוריו הזורעים אור בלב ומשרים רוממות רוח על המעיין בהם. סיפוריו ערוכים בטיב בנין וחין ענין. חביבים דבריו על הקורא הבולע אותם כככורה בטרם קיץ.

כבשירתו של ש. שלום, כן גם יתגלה בשירתו בסגולותיו כאמן יוצר. סימניה המובהקים של האמנות וחותמה האמיתי הם סילוק המחיצות בין האמן-המשורר לבין קוראיו. ש. שלום מצליח ביצירותיו לקרב אליו את הקורא. למשוך אותו אחרי סיפורו בחבלי קסם ולקבוע יחס של «אני-ואתה». זהו יחס המקרב רחוקים ומלכד ומדבק נפרדים. הקורא דבק בסיפור או במשורר עד שרוח אחת חופפת את שניהם.

ההוגה בספריו של ש. שלום ימצא, בלא יודעים, שהוא נלכד ואחוז במצודה שפרש המשורר. כל המתחיל לקרוא באחד מספריו בעל-כרחו לא יפסיק את קריאתו ויהיה שרוי עם הספר עד סופו. את ספריו קוראים בהעלם אחד. ש. שלום קוסם לקורא בדרכים טמירים הנעלמים לפעמים מניתוחו של מבקר חריף. ש. שלום מכניס את הקורא לעולם של קורת רוח, הנאה ושלווה מענגת. אפילו כשתוגה עולה מדבריו, אין היא אלא תוגה מענגת ומעדנת. גם רגשות הצער שהוא מעורר בקורא שופעים חן וזיו, כאור יום יפה הגווע בדמדומיה של שקיעת שמש נהדרה.

עילוי הנשמה שהקורא מרגיש סימן הוא לשיא האמנות שאליה מגיע ש. שלום. הקורא מתרומם ומתעלה אגב קריאה בספרי ש. שלום. קריאה כזאת שכרה הרבה ותענוגיה מרובים. לעליית נשמה יזכה הקורא כשהוא נכנס במחיצתו של הסיפור הצודה לב ונפש, «עלית זקני»: בו הוא מציב יד ושם לשוע וגדול האדמו"ר מדרוהוביץ ז"ל. גדולה היתה חיבתו של אדמו"ר זה לארץ ישראל שאהב אותה עד כלות הנפש. הוא האמין באמונה שלמה «כי ארץ ישראל עלולה להבנות גם בדרך הטבע וכי בידינו הדבר לעשותו». בתיאור מוחשי מתאר ש. שלום את פרטי הבריחה מגליציה המבוהלת בתחילת מלחמת העולם הראשונה. הם ברחו מפני גייסות הרוסים שפלשו לגליציה. שמונה שנים «גרו עם לבן»

בווינה שהיתה מפיגה אנטישמיות ושנאת ישראל. האדמו"ר נסתלק תוך יסורים קשים כששפתיו דובכות: „אבא רחימאי, אמא ירושלים“.

ב„עלית החסידים“ יש מציאות מרה ואכזרית ורוח אצילה שתוכה רפודה אהבת העם ואהבת ארץ ישראל. לאמיתו של דבר זהו סיפור של קידוש ד', של מסירות נפש שרק בנים נאמנים לישראל ברוכים בה. „עלית החסידים“ הוא אפוס מענג ומשעשע, מדהים ומהלך אימים. סיפור זה פותח בששון ושמחה וגומר במיתה חטופה של נער וזקן, טף ונשים. בהתלהבות של קדושה עלו החסידים על הקרקע. רוח הקודש צלחה עליהם והרגישו שהם עוסקים בענין נעלה ונשגב. כולם היו „עליוזים מתרוננים“. הם לא שאלו לתנאי המקום ולבם לא הלך אחר חקירות בעניני בריאות. הם לא שמו לב לאדי המוות שהיו עולים מהביצות. המוות התחיל לארוב להם, ארב לזקן וטף ופרש את צילו השחור על הכל. כך מתאר ש. שלום את המצב בפרשה מזעזעת זו:

„היתה נערה יושבת אתנו תחת האלה ואומרת את שעורה. פתאום לשונה משותקת ועיניה יוצאות וראשה נשטט לאחור ורוח חיים אין בה. אנו נושאים אותה על כפים אל צריף הרופאת, תהלוכה גדולה של ילדים מבוהלים אחרינו ומשם אנו מחזירים את גופה לקבורה. נער שוכב על העשב, שומע לכאורה את דברי המורה, משתתף לכאורה בשיח ושיג, הנה אנו קמים והוא אינו קם, מנערים אותו ומטלטלים אותו והריהו מת“.

השואה שבאה על החסידים עם תחילת ישובם פגעה ברבי הצעיר מנהיג החסידים. הבהלה וגם הספק התחילו לחלחל בנפשו. כנראה שפגה אמונתו בעצמו ובכוחותיו. נפשו כאבה וביקש מפלט בעטרת סופרים. הוא התחיל לכתוב סיפורים. נפש גדולה ונשמה אצילה היו מפעמות בו. הוא נולד לגדולות, נפשו שכנה כבוד בעולמות העליונים וכאן נטרד לעולם המעשה, עולם המציאות המרה והקשה.

אבל עלית החסידים לא היתה לשוא. מוסדות הציונים חשו לעזרתם. הם שלחו מומחים חקלאיים, ביקשו עצה והביאו תושיה למתיישבים החסידים. עבודת ההתיישבות של החסידים קמה מחדש בהתלהבות ובמסירות.

„עלית החסידים“ הא אפוס המסופר לא בדרך השכיחה. רוח גדולה, „כענין האלהי“ שפוכה על פני היצירה הקטנה הזו, הגדולה מאד בערכה ובאיכותה.

כהמשך ל„עלית החסידים“ ועלית זקניו, היא היצירה רבת החן „יומן הגליל“. ש. שלום רשם בספר תולדות הישוב, פרק חדש, פרק של גבורה. „יומן הגליל“ כתוב באש קדש, הוא נובע מלב שבו יוקדת תמיד בכל חומה והדרה אהבת ישראל וחיבת האדם. על כל הרשימות של „יומן הגליל“ פרושה ארשת של אצילות. כולה שופעת עדינות-גיב ודביקות ותפארת אדם.

„יומן הגליל“ היא מסכת של גבורה, של אורך-רוח, תקווה וביטחון בעם שבסוף כל הפורעניות יתגבר על אויביו ויכונן מחדש את ביתו בארצו העתיקה. ב„יומן הגליל“ משתקף חוסן אמונה של בוגי הגליל. יש בו מסערת הנפש בעידן של סכנה ומשלוות האמנות המרחפת על מעשה-יצירה זה.